

De Vereenigde Staten van Europa, een Statenbond.

Inhoudsopgave; De Vereenigde Staten van Europa

1 juli 1914 De moord op Aartshertog Frans Ferdinand. 1
 4 juli 1914 ALGEMEEN OVERZICHT. 3
 Londen, 2 September. (Van onzen eigen berichtgever.) Engeland en de oorlog. ...4
 5 september 1914 Engeland's vast besluit. 5
 16 september 1914 Een Europeesche Statenbond. 6
 18 september 1914 Het eenige redmiddel. Een Europeesche Statenbond. 9
 19 september 1919 Van Dag tot Dag. 10
 PARIJS, 20 September. Een oordeel van Maeterlinck. 12
 23 september 1914 Van Dag tot Dag. De federatie van Europa. 14
 15 december 1914 Samengaan van neutrale staten. 15
 16 december 1914 De koningsbijeenkomst.....16
 13 november 1918 Lord Cecil over den volkerenbond. 16
 14 november 1918 De D.O. nat. vergadering. 17

5 1 juli 1914 **De moord op Aartshertog Frans Ferdinand.**

Het valt niet te betwijfelen, of de binnen- en buitenlandsche politiek zal, na den dood van Frans Ferdinand, aanmerkelijke wijzigingen ondergaan, zij het dan ook al niet bij het leven van den ouden keizer. Vooral in Duitschland maakt men zich over die dreigende wijziging zeer ongerust, bevreesd als men daar is voor alle politieke evoluties, die het Drievoudig Verbond zouden kunnen verzwakken. In de Italiaansche pers echter verheelt men niet, dat door den dood van Frans Ferdinand de politieke atmosfeer eenigszins gezuiverd is, want al heette Frans Ferdinand een bondgenoot van Italië, hij liet niettemin al te duidelijk merken, dat hij de politiek van zijn bondgenoot slechts matig vertrouwde en versterkte de vestingen langs de Italiaansche grens. Trouwens, in de korte geschiedenis van het Albaneesche vorstendom is dit wantrouwen tusschen de monarchie en den Italiaanschen bondgenoot duidelijk genoeg – en zeker niet ten voordeele van Albanië – aan het licht getreden. Wanneer men over Oostenrijk's buitenlandsche politiek spreekt, dan spreekt men ook over Frans Ferdinands politiek. Het laatste tiental jaren heeft de Aartshertog den ouden keizer ijverig terzijde gestaan, hij is de feitelijke leider geweest van het geheele defensie-wezen. In het leger en op de vloot werd niemand benoemd of bevorderd zonder zijn goedkeuring en sinds 1908 stond de Aartshertog dan ook aan het hoofd van een militair kabinet met volledige zelfstandige bevoegdheid. In die positie heeft hij zeer veel gedaan tot moderniseering van het leger en tot opheffing van de verwaarloosde vloot, waarvan de ontoereikendheid duidelijk gebleken was bij de ernstige crisis in Bosnië. De inrichting en de uitvoering van het nieuwe Oostenrijksche vlootprogram heeft hij op de meest energieke wijze ondersteund en bevorderd. Frans Ferdinand riep generaal von Hotzendorf aan het hoofd van den generalen staf, Frans Ferdinand was het, die graaf Aehrenthal tot minister van buitenlandsche zaken liet benoemen en ten aanzien van de politiek in Hongarije is het meer dan eens tot heftige botsingen tusschen hem en den ouden keizer gekomen. Zijn binnenlandsche politieke bestrevingen zijn verre van duidelijk, maar dit staat vast dat de troonopvolger veel aandacht gewijd heeft aan de regeling en het probleem der nationaliteiten binnen de monarchie en dat men den laatsten tijd aanleiding gehad heeft de veronderstelling uit te spreken, dat door hem gestreefd werd naar een verzoening der nationaliteiten, door vorming van een statenbond onder den scepter van den keizer. Frans Ferdinand was niet bemind, toen hij op 26-jarigen leeftijd tot troonopvolger aangewezen werd. Men mocht hem niet aan het hof en het volk stelde niet het minste vertrouwen in zijn karakter. Maar langzamerhand heeft men bemerkt, dat dit karakter wilskracht verried en op bepaalde punten niet van weifelen wist. Als politicus had hij eigen inzichten, die weliswaar niet naar den smaak waren van velen zijner eerste onderdanen, doch naar welken dezen zich dienden te schikken, daar de aartshertog zijn wil wist door te zetten. Hij deed zich allengs kennen als een sterk conservatief bewindvoerder met een bijna fanatiek geloofsvertrouwen. En nu, wat staat Europa thans te wachten? Het gevaar dat het Oostenrijksch-Hongaarsche rijk uiteen zal vallen bij den dood van keizer Frans Jozef dreigt thans opnieuw en wordt door velen met bezorgdheid overwogen. Maar men moet niet vergeten dat Magyaren, Duitschers en Slaven reeds zoo lang onder één bewind bijeen zijn gehouden, dat zij, ook met het oog op de vijanden die de monarchie van buitenaf bedreigen, zelf wel terugdeinzen zullen voor een scheiding der nationaliteiten. Aaneengesloten, onder de hoede van Oostenrijk, steunen deze volken elkaar en vormen zij een machtig rijk, terwijl zij,

zelfstandig en niet meer beschermd door den monarch te Weenen, een gemakkelijke prooi zouden worden van vijandig-gezinde burenen.

55 Niettemin zal een nieuw bewindvoerder met tact en beleid moeten optreden en zijn regeeringsmannen met groote omzichtigheid moeten kiezen, wil hij de nationalistische hartstochten niet opzweepen en de eenheid van het rijk handhaven. Van Karel Frans Jozef weet men weinig, ook niet of hij de eigenschappen heeft die ter handhaving van de eenheid der monarchie noodzakelijk zijn. Maar hij is jong en jeugd is een eigenschap, die over vele moeilijkheden heen helpt en waarmede men groote daden
60 volbrengen kan. Om den nieuwen troonopvolger in de gelegenheid te stellen zich vertrouwd te maken met het militaire kommando, zullen hem, naar de Neue Freie Presse meldt, een militaire staf en een militair raadsman terzijde gesteld worden, die gekozen zullen worden uit de officieren van Frans Ferdinands militaire kanselarij. De militaire vorming van den jongen Aartshertog zal dus voorloopig geschieden in Frans
65 Ferdinand's geest. De vrees dat de moord te Serajewo een Oostenrijksch-Servisch conflict tengevolge zou hebben, schijnt niet gegrond te zijn. Wel is de officieele aankondiging van den moord dreigend genoeg geweest. De te Serajewo gepleegde daad – heet het in dit stuk – blijkt geschied te zijn onder buitenlandschen invloed. De bevolking van Bosnië is trouw en heeft ook op dit oogenblik van haar trouw blijk
70 gegeven; er is dus geen aanleiding om de tot dusver gevolgde politiek ten opzichte der geannexeerde landen te wijzigen. Daarentegen is gebleken dat de tot dusver aangenomen welwillende houding der monarchie ter plaatse waar men van een Europeesche handelwijze geen begrip heeft, verkeerd opgevat is en uitgelegd wordt als een blijk van zwakte en moedeloosheid. Hiervan heeft de leiding der Oostenrijksche politiek
75 kennis genomen en zij weet dat zij in overeenstemming handelt met het Europeesche cultuur-bewustzijn, wanneer zij constateert, dat de maat van haar geduld thans vol is. De verdere politiek van Oostenrijk-Hongarije zal afhangen van de wijze waarop het buitenland dat wij hier op het oog hebben, zijn plichten nakomt. Deze taal laat aan duidelijkheid niets te wenschen over. Intusschen gaan er meer en
80 meer stemmen op die betoogen dat men de Servische regeering en het Servische volk niet verantwoordelijk kan stellen voor dezen moord. Van krachtige militaire maatregelen of van een ander, tegen Servië gericht, optreden, heeft men dan ook nog niets vernomen. Wel van daden, tegen de Serviërs in Bosnië bedreven. Het moet te
85 Serajewo, te Mostar en in andere plaatsen van het geannexeerde gebied bar zijn toegegaan, zoodat de afkondiging van den staat van beleg een allernoodzakelijkste uitzonderingsmaatregel werd. Doch niet alleen tegen de onruststokers zijn deze maatregelen gericht, men wil ook door een militaire controle de samenzweerdere vatten. Want dat men te doen heeft met een wijdvertakt complot tegen het leven van den troonopvolger wordt steeds duidelijker. Langs alle spoorwegen, in Bosnië zijn
90 soldaten opgesteld met de bajonet op het geweer. Alle reizigers worden aan een verhoor onderworpen en wie aan de controleerende officieren verdacht voorkomt, wordt zonder vorm van proces gearresteerd. De stad Serajewo zelf lijkt thans wel uitgestorven. Alle winkels, koffiehuzen en schouwburgen zijn gesloten en van de meeste huizen waaien rouwvlagen. Het exercitie-terrein bij het station is in een
95 militair kamp veranderd. De troepen kampeeren in linnen tenten. Het station is militair bezet. Niemand, die zich niet legitimeeren kan, mag de stad binnengaan. Aan de Neue Freie Presse wordt uit Serajewo gemeld: 'Bij een rit door de stad krijgt men een verschrikkelijken indruk van de verwoestingen, die gisteren aangericht zijn. Men rijdt letterlijk over glasscherven, die hier en daar een voet hoog op de straat
100 liggen. Men komt vele huizen voorbij, die door de woedende bevolking bijna afgebroken zijn. Van enkele huizen steken nog alleen de muren omhoog, al wat er binnen was, is vernield. De winkels zijn uitgehaald en de voorraden liggen op straat. Als men niet beter wist, zou men denken, dat een aardbeving de stad geteisterd heeft. De politie was tegenover de woede van de volksmenigte te zwak en de soldaten keerden eerst des
105 middags van het oefeningsterrein terug. Een deel der gearresteerde verdachten is wederom in vrijheid gesteld. De beide beklaagden laten weinig los, doch hebben thans bekend, dat zij in overleg met elkaar gehandeld hebben. De lijken van den troonopvolger en zijn gemalin zijn Maandagmorgen na de inbalseming door aartsbisschop Stadier plechtig ingezegend. Daarop volgde de formaliteit van de
110 vaststelling der identiteit. De kisten werden vervolgens gesloten en verzegeld en de sleutel is in verzegelde bewaring gebracht. De kisten stonden op de eerste verdieping van den konak, in een kamer waarvan de wanden met krip zijn behangen. Officieren, gendarmes en hofbedienden hadden des nachts aan beide zijden van de baren, waar brandende kaarsen omheen stonden en die met lauwertakken waren bedekt, de wacht
115 gehouden. De kamer lag vol kransen. Des avonds om 6 uur werden de kisten opnieuw gezegend, waarbij de soldaten, die voor den konak stonden opgesteld, gelast werd te bidden. Terwijl de militaire kapel het volkslied speelde, werden de kisten door

120 onderofficieren en soldaten naar beneden gedragen en op den lijkwagen gezet. Toen de
stoet zich in beweging stelde, speelde de militaire muziek een treurmarsch en
donderden van het bastion 24 kanonschoten. Eenige bataljons, infanterie gingen
voorop, daarop volgde cavalerie en de geestelijkheid, vervolgens kwamen de wagens met
125 kransen en de lijkwagens. Daarachter kwamen de hof staat, Potiorek, de gouverneur van
Bosnië, en militaire en burgerlijke overheidspersonen. Een groote menigte menschen
was samengestroomd en liet met ontbloot hoofd den stoet voorbij trekken. Om half
zeven kwam de stoet aan het station. Toen de kisten in een lijkwaggon werden
geplaatst losten de bataljons, die voor het station waren opgesteld, een eere-salvo.
De kisten werden nogmaals gezegend, waarop de waggon werd geplombeerd en aan een
130 bijzondere trein vastgekoppeld. Om 7 uur vertrok deze trein, terwijl het volkslied
werd gespeeld en kanonnen werden afgevuurd, naar Metkowits, waar de kisten gisteren
zijn aangekomen en aan boord van een oorlogsjacht zijn gebracht.
Ook geheel Metkowits was in rouw, van alle huizen woeien zwarte vlaggen en de
straatlantaarns waren met krip omhuld. Onder militair eerbetoon en terwijl de klokken
luidden en de trommels dof roffelden, werden de beide kisten op het oorlogsjacht
135 Dalmat gebracht en met de oorlogsvlag bedekt. Onder het gedonder der saluutschoten
voer het schip met zijn droeven last langzaam weg. Van alle dorpen en gehuchten langs
den oever kwam de geheele bevolking saamgestroomd om de rouw vaart te zien. Mannen en
vrouwen hielden kaarsen in de hand en knielden toen het jacht naderden. Bij den mond
van de Narenta lag het slagschip Viribus Unitis en daarop werden beide kisten
overgebracht. Vervolgens lichtte het schip zijn ankers en stoomde, met de vlag
140 halfstok en den aartshertogelijken standaard in top, naar het noorden.

4 juli 1914 **ALGEMEEN OVERZICHT.**

De vorstelijke slachtoffers van den moordaanslag te Serajewo zijn gisteren begraven
overeenkomstig het in hoofdzaak reeds vermelde programma. Zeer eenvoudig. Volgens de
145 openbare meening te Weenen zelfs te eenvoudig, zoodat men er zekere onstemdheid over
gevoelt. Volgens de "Neue Freie Presse" zouden de plechtigheden tot het strikt
noodige beperkt zijn gebleven met het oog op den ouden Keizer, die pas van een
ernstige ongesteldheid hersteld is, en zich bij de ceremoniën en de verschillende
ontvangsten moeilijk had kunnen laten vervangen door den nieuwen troonopvolger. De
150 Weenske correspondent van "Daily Telegraph" noemt nog een andere reden waarom de
vorstelijke personen - bepaaldelijk keizer Wilhelm - weggebleven. Hij verneemt n.l.
"uit betrouwbare bron" dat de geheime politie te Berlijn uit sommige aanwijzingen de
zekere conclusie zou hebben getrokken dat den keizer op zijn reis naar of tijdens
zijn verblijf te Weenen gevaar zou dreigen. Zoowel het een als het ander is mogelijk.
155 De officieele lijkplechtigheid had gistermiddag plaats in de kleine kerk van den
Hofburg die gevuld was met de hoogstgeplaatste ambtenaren, het diplomatieke korps en
tal van militaire deputaties. Daar stonden op een hoogen katafalk de twee zilveren
met met goud versierde lijk-kisten, waaromheen een dubbele rij brandende kaarsen. Het
binnentreden van den hoogbejaarden keizer, gevolgd door de leden van zijn huis, gaf
160 een oogenblik van diepe ontroering. De plechtigheid der absolutie werd verricht door
Zijne Eminentie kardinaal aartsbisschop Piffl, na afloop waarvan de aanwezigen de
kerk verlieten. De dicht opeengedrongen menigte daarbuiten bracht den keizer en
aartshertog Karl Franz Joseph bij hun vertrek naar Schönbrunn een geestdriftige
ovatie. Des avonds om tien uur had de overbrenging der lijken plaats naar het
165 station, waarheen zich de kleine stoet begaf geëscorteerd door een half eskadron
ulanan van het regiment "Franz Ferdinand". Overall stond achter de militairen een
talrijke menigte geschaard. Bij het voorbijrijden van de lijkkoetsen bewezen de
militairen de honneurs en werd de vaandelgroet gebracht; het publiek groette
eerbiedig en velen werd de ontroering te machtig zoodat men weenen en snikken hoorde.
170 Te kwart voor elf was de stoet aan het station, waar zich de te Weenen vertoevende
aartshertogen bevonden benevens de generaals, de hoofdofficieren van den staf en de
minister van oorlog. Nadat nogmaals de absolute verricht was, vertrok de hoftrein om
tien uur vijftig minuten.

Te Serajewo zijn opnieuw een aantal Serviërs gevangen genomen in wier woningen bommen
175 en revolvers werden gevonden. In het geheel zijn 60 Serviërs Bosnië uitgezet terwijl
ongeveer 300 hetzelfde lot te wachten staat. Tot de uitgezette behooren Pawlotits,
verantwoordelijk redacteur van het blad "Srbskaritse" en Radoelowits, de uitgever van
de "Narod". Hoezeer men zich in Servië en... in Rusland over deze strenge maatregelen
moge ergeren, als over een soort weerwraak tegen het Panslavisme, het kan geen
180 verwondering wekken dat de regeering te Weenen daar thans met ijzeren hand gaat
regeeren. "Laten wij", zoo wordt in een dagorder, uitgevaardigd door den bevelhebber
van het vijftiende legerkorps gezegd, "den moed niet zinken. De afschuwelijke
moordenaars en vooral de lichtschuwe opruiers moeten weten, dat zij hun schandelijk

185 doel nooit zullen bereiken. Daarvoor zal het leger zorgen. En uit de betoogingen van de bevolking van alle deelen van het rijk blijkt, dat wij in ons streven door onze medeburgers zullen worden gesteund". Die "Lichtschuwe opruiers" - wie zijn zij? Waar moeten zij gezocht worden? Te Belgrado... in regeeringskringen? Te Sint Petersburg? Niemand die daarop met besliste zekerheid het antwoord durft of kan geven. [...]

190 Een het allereerst door den "Figaro" gepubliceerd bericht over de stichting van een Servisch-Montenegrijnschen bondsstaat (het verdrag moet reeds "in optima forma" tot stand zijn gekomen) wordt van verschillende zijden bevestigd. Volgens de "Reichspost" zou de vereeniging van Montenegro en Servië tot één bondsstaat (zonder dat aan de

195 souvereiniteit van het Montenegrijnsche koningshuis ook maar in het minst werd getornd) in hoofdzaak het werk zijn der Russische diplomatie. Servië zou op die wijze onmiddellijk de Adriatische-Zeekust beheerschen en het Panslavisme zou daardoor op het internationale politieke schaakbord een meesterzet hebben gedaan tegen de Donaumonarchie. Afwachten van de officieele bevestiging is de boodschap!

200 **Londen, 2 September. (Van onzen eigen berichtgever.) Engeland en de oorlog.** Officieel is erkend, dat de "Times" j.l. Zondag niet opzettelijk alarmeerend nieuws verspreidde; hedenochtend erkennen vele bladen dat zij het City-blad verkeerd beoordeeld hebben en bieden hun verontschuldiging aan, maar in elk geval kan erkend, dat de censor toch nog niet zoo héél dom handelde toen hij het "Times"-

205 bericht uit Amiens door liet - het heeft dezen invloed gehad, dat het aantal dergenen, die zich voor den krijgsveld opgaven, buitengewoon is toegenomen en dat het gehalte dergenen, die het deden, veel beter is geworden. In vele zaken hebben de patroons hun ondergeschikten, die geen gezin ten hunne laste hebben, de keuze gegeven tusschen ontslag of ten oorlog te gaan, dit laatstemet de belofte dat zij na afloop daarvan hun vroegere betrekking weder zullen vervullen. Dat heeft blijkbaar danig geholpen; in een aantal groote warenhuizen is het aantal mannelijke bedienden

210 buitengewoon gedaald, omdat de jonge mannen onder de wapenen zijn. Ik heb vanochtend herhaaldelijk groote troepen recruten door de stad zien gaan, die, vaak met een muziekkorps voorop, dat meestal de "Marseillaise" speelde, naar de spoorwegstations

215 marcheerden en vandaar verder werden vervoerd. Engeland is ontwaakt en Lord Kitchener, die zijn eerste 100,000 man reeds kreeg, zal spoedig zijn tweede honderdduizendtal eveneens bijeen hebben. Engeland bereidt zich op een langdurigen oorlog voor. De "Times" voorspelt vanochtend dat het lang duren zal, omdat nóch Frankrijk, nóch Engeland kunnen toelaten dat zij ten onder gebracht worden. "Onze Koning", dus zegt het blad, "regeert over bijna een vierde gedeelte van het geheele menschen-ras; wij kunnen leger na leger naast onze Bondgenooten in het veld brengen en zijn bereid dezen oorlog desnoods jaren en jaren voort te zetten. Zooals die Bondgenooten zullen wij vechten tot de geest van het Pruisisch militarisme, dat Europa tot dezen betreurenswaardigen oorlog gebracht

225 heeft, voor goed vernietigd is. Wij zullen het ongelijk, ons aangedaan, wreken en onzen eigen twist beslechten, ofschoon het meer geworden is een quaestie van wereldbeschaving dan een nationale quaestie." En ook de "Daily News" wijst vanochtend op het hoogst ernstige van den toestand, en erkent dat er niet veel reden is thans optimistisch te zijn, waar het er op lijkt dat de Duitschers hun weg naar Parijs

230 mogelijk vinden zullen, en zulks binnen enkele dagen het geval kan zijn, en dan dient de Engelsche natie wel te overwegen wat de Bondgenooten dan hebben te doen. Het blad wijst er op, dat het onverstandig zou wezen te meenen dat het Russische leger thans van veel invloed kan zijn op den toestand van het oogenblik in Frankrijk, omdat het Russische leger uiterst langzaam vooruit komt en het vermoedelijk niet voor October

235 de Duitschers zóó zal kunnen hinderen, dat dit zou kunnen leiden tot de bevrijding van Frankrijk. Dit land en Engeland moeten zoo lang rekenen op eigen krachten. Het blad meent dat de verbonden legers daarom hebben te zorgen in het veld te blijven; zij moeten zich niet laten terugdringen op Parijs en daarin opgesloten raken - dat zou de ernstigste der strategische fouten zijn.

240 De Belgische deputatie verliet heden Londen om via Liverpool naar Amerika over te steken. Alvorens Londen uit te gaan heeft Emile Vandervelde, zooals bekend de leider der Belgische socialisten en de president v. het "Internationaal Socialistisch Bureau", door middel van de "Daily Citizen" het volgend manifest gericht tot de sociaal-democraten in Engeland. "Noch de Belgische, noch de Fransche socialisten behoeven zich voor de Internationale te rechtvaardigen dat zij met hun landgenooten zich verzet hebben tegen den inval der Duitsche legers. Hun recht is in

245 overeenstemming met hun plicht. Zij maken gebruik van hun recht van rechtmatige verdediging. Zij vervullen den eersten plicht door de wapens op te nemen om - tegen de gruwelen van den oorlog, dien zij niet wilden - te beschermen hun vrouwen,

250 kinderen en hun huizen. "Voor ons Belgen waren dit recht en die plicht onbetwistbaar. Evenmin als wij wenschte onze Regeering den oorlog, die ons is opgedrongen. Wij waren een neutrale staat, onze neutraliteit is aangerand en dat is geschied door een der
255 naties, die deze neutraliteit gewaarborgd hadden. Onze kameraden in Duitschland waren onmachtig ons tegen dien aanval te verdedigen en dus bleef ons niet anders over dan ons zelven te verdedigen en wij deden zulks met te meer kracht, omdat wij ons zelven verdedigende, tevens verdedigen de heilige zaak van vrijheid en beschaving. "Het is niet noodig u te zeggen, dat wij niets dan goeds toewenschen aan het Duitsche volk, dat even als wij niets liever wenschte dan vrede en voor het behoud van dien vrede streed, doch het Duitsche volk is geen meester over zijn lot. Dat volk regeert
260 Duitschland niet, dat doen de Pruisische jonkers; het is de militaire coterie, die om den Keizer staat en hem beïnvloedt en zoo lang dat het geval is, kan Europa niet aan den oorlog ontkomen of aan een gewapenden vrede, wat gelijk staat met zwijgenden oorlog. "Het is onze diepe overtuiging dat het groote oogenblikkelijk belang van het internationale proletariaat is bij de eerste gelegenheid een einde te maken aan het
265 Pruisisch militairisme. Als wij dat doen voeren wij oorlog tegen den oorlog, en wat ook gebeure, wij zullen blijven strijden voor de zaak of de rechten van de beschaving en de onafhankelijkheid der volkeren.
"De legers die ons land invielen hebben onze bevolking gedecimeerd; onschuldige boeren gedood; onze monumenten, onze kerken en – gelijk te Leuven – onze
270 kunstschaten, onze bibliotheken, onze universiteiten vernietigd. Zij hebben gruwelen bedreven, die doen denken aan de vreeselijke oorlogen van vroeger eeuwen. Doch hun slachtoffers zullen zich nooit overgeven; zij zullen blijven strijden tot het bittere einde en in dien strijd hopen zij den steun te hebben van alle arbeiders, die beseffen wat zij hebben te doen in den dienst van de rechten der menschheid. Als onze
275 arme Jaurès, gedood in de eerste dagen van den oorlog, nog met ons was, zou zijn machtige stem veroordeeld hebben de misdaden in België bedreven en hebben aangetoond, dat alle arbeiders, dat Frankrijk en Engeland strijdende tegen Pruisisch militairisme, verdedigden de meest rechtvaardige zaak. Hij is niet langer met ons, doch zijn stem bezielt ons en het is niet alleen in zijn naam, doch in den naam van
280 alle socialisten van Frankrijk en België, dat ik een beroep doe op de arbeiders van Engeland één met ons te zijn in dezen oorlog voor vrijheid en beschaving.

5 september 1914 **Engeland's vast besluit.**

De militaire medewerker van de "Times" schrijft over "het Duitsche plan en het onze".
285 En al is nu natuurlijk alles wat deze Engelsche schrijver zegt over de voornemens en plannen en verwachtingen der Duitschers niets anders dan het weergeven van de voorstelling, die de gemiddelde Engelschman zich hiervan maakt, het artikel van den medewerker van de "Times" is van waarde, omdat het uiting geeft aan de stemming in Engeland en omdat het toont, dat we na deze vijf weken van bloedige oorlogvoering
290 toch ons nog slechts bevinden in de allereerste phase van de groote worsteling. De militaire medewerker van de "Times" schrijft: "Enkele particuliere berichten uit Duitschland doen ons kennis maken met de opvattingen van den gemiddelden Duitschen officier ten aanzien van den oorlog. Verondersteld wordt en zeker te recht, dat het eerste doel van Duitschland is Frankrijk volkomen te vernietigen. Met dit doel zijn
295 de beste troepen naar het Westen gezonden en opdat de slag doeltreffend zal zijn, zijn eerst de landweer, daarna alle geoefende mannen van den landstorm opgeroepen. Groote reserves volgen de eerste troepen, ten einde den oorlog met uiterste kracht te kunnen voeren en om de talrijke mannen te vervangen, die de Deutsche generaals met vrijgevigheid offeren. De berekening van den gemiddelden officier was, dat Parijs in zes of acht weken bereikt zou zijn en dat, naar het voorbeeld van 1870-71, dan verder
300 verzet ook niet zou plaats hebben. Als Frankrijk zou zijn neergeslagen, dan zou, zoo was het denkbeeld, Duitschland zich tegen Rusland wenden. Maar de Deutsche militaire opvatting was dan, dat een offensieve campagne niet bedoeld was, en dat, daar Duitschland geen Russisch gebied verlangde en de inval in Rusland niet zeer
305 wenschaard was, de operateur, zich zou bepalen tot het verslaan van Russische legers als deze zich vertoonden en dat de Weichsel de grens van een Deutschen opmarsch zou zijn. Engeland zou, volgens deze opvattingen, tot het laatst bewaard blijven en de vloot zou achteraf worden gehouden tot het oogenblik zou zijn gekomen van de beslissende actie tegen het land dat tusschen Duitschland en de zon stond.
310 Verondersteld werd, dat als Parijs was gevallen en de Fransche legers zouden zijn verslagen, Calais, Boulogne en Duinkerken zouden worden bezet en Antwerpen onderworpen. Nederland zou "uitgenoodigd" worden in den Deutschen bond te treden en dan in het bezit van de uitnemende maritieme positie der Nederlanden en de beste havens van West-Europa, zouden de Duitschers zich gereed maken om op hun gemak
315 Engeland te onderwerpen. Met dat doel werkten de groote wapenfabrieken en

scheepswerven met volle kracht, dag en nacht, om oorlogsschepen te bouwen tijdens den strijd tegen Rusland en Frankrijk en aan het Pas de Calais zouden de nieuwe 16 inch Krupp-kanonnen – geen houwitsers – worden opgesteld, ten einde de straat van Dover zoover mogelijk te beheerschen.

320 De geheele kustlijn zou voorzien worden van batterijen als in de dagen van Napoleon en onder bescherming van deze of door gebruik te maken van de binnenwateren zouden de onderzeeërs zich verzamelen in de Kanaalhavens. Het plan voor een overtocht naar Engeland ter onderwerping van dit land was wel niet geheel en al duidelijk, maar men stelde zich voor dat bestuurbare luchtschepen, onderzeeërs en mijnen bij de operaties

325 een belangrijke rol zouden spelen. Dit werkelijk vernuftige plan hield er echter geen rekening mee, dat Frankrijk zou doorvechten, zooals het naar allen schijn voornemens is te doen, en dat 1870 niet zoo gemakkelijk zal worden herhaald. Het hield er geen rekening mee dat Rusland een zoo geduchte militaire macht zou blijken en zoo spoedig ernstige krijgsverrichtingen zou beginnen. Verondersteld werd eveneens dat Engeland

330 geen nieuwe legers zou vormen of nieuwe vloten zou bouwen, maar als Duitse legers onder dekking van hun 16 inch kannonen de Straat van Dover willen overtrekken zou ons dat zeer gelegen komen en we zouden niets anders kunnen verlangen. De Duitschers hebben zekere eigenschappen, die we moeten erkennen en onder deze is de gelukkige ingeving om zich voor den oorlog voor te bereiden eer deze begint, in plaats van

335 daarna zooals wij doen. Maar de fout van die Duitschers is dat zij hun plannen zoo pijnlijk nauwkeurig voorbereiden, dat als er iets onverwachts gebeurd, alles moet misloopen. Wat er ook in het Westen zal gebeuren, wij en Rusland gaan voort, als het noodig is wel een twintig jaren, omdat we niet vergermaniseerd willen worden en onder den Pruisischen hiel vertrappt. Wij weten wat er in Duitschland omgaat. Duitse

340 fabrieken staan stil. De ovens zijn koud. Bij honderden liggen de Duitse schepen werkeloos aan de kaden. De Duitse industrie in binnen- en buitenland is lamgeslagen. Er zijn weinige mannelijke arbeiders op de akkers. Wij stellen ons voor dat die toestand zal duren, niet gedurende zes maanden of een jaar zooals de Duitschers verwachten, maar juist zoolang als noodig zal zijn om de Duitschers tot

345 onderwerping te brengen en hen te dwingen het gebied op te geven, dat ze mogen hebben vermeersterd, met schadeloosstelling voor al de verliezen en overlast die ze hebben veroorzaakt. Dat is nu wel geen Duitse opvatting, maar het is die van ons, en geen overwinningen die Duitschland in Frankrijk moge behalen zullen eenige wijzigingen brengen noch in Rusland's besluit noch in het onze. Dat de geest, die uit dat artikel van de "Times" spreekt, ook die is in de Engelsche Dominions blijkt bijv. uit een

350 artikel in de "Montreal Star", die eveneens opwekt alles te offeren, geld en goed, lijf en bloed voor de verdediging van het Rijk, "dat de voornaamste verdediger der vrijheid" is.

355 16 september 1914 **Een Europeesche Statenbond.**

Omstreeks een jaar geleden schreef ik naar aanleiding van het in zoovele kringen heerschende pessimisme: "Men denkt niet aan den geest van rechtvaardigheid en het verlangen naar vreedzame krachtsontplooiing dat de meerderheid der moderne volken bezielt, maar vraagt zich angstig af wat hun onder den invloed van belanghebbende

360 minderheden staande regeeringen in hun grooten heksenketel zullen brouwen. Algemeen heerscht het onveilige gevoel, dat individuen en volken speelballen zijn van onbegrepen machten. En toch was nooit de mogelijkheid van hun bewuste beheersching dichterbij dan thans. Maar het eerst en meest noodige voor zulk een mogelijke beheersching is bezinning en inzicht, niet alleen bij enkelen, maar bij de groote

365 massa". Ik wees op den historisch-logischen voortgang der cultuur en maakte de gevolgtrekking: "Geen tijdelijke terugval tot onredelijk barbarisme en verdierlijking, geen Balkanoorlog, met zijn excessen van wreedheid en wraakzucht, van valsche geestdrift en trouweloosheid, ja zelfs geen toekomstige wereldoorlog, zal een zóó gevormd en bevestigd geloof kunnen vernietigen of ook maar wezenlijk schokken."

370 1) Thans is die wereldoorlog een feit en levendig gevoel ik nu dat deze laatste profetische toespeling geen oratorische wending was; wanneer ik ditzelfde artikel thans had moeten schrijven, ik zou dezelfde woorden gebezigd hebben en slechts hebben ingevoegd: ja zelfs niet de woordbreuk van een volk dat zoo prat ging op zijn klassieke trouw, ja zelfs niet het vandalisme van een volk dat zoo trotsch was op

375 zijn cultuur."

Het is voor het oogenblik nutteloos te gaan uitpluizen wie de schuld draagt van dezen krankzinnigen strijd, dezen dollehondenoorlog, of zelfs maar na te gaan wie er de directe aanleiding toe gaf. De strijdvoerenden zelf zijn te bevooroordeeld, de neutralen te... neutraal. De geschiedenis, het wereldgericht, dat werkelijk neutraal-

380 onbevooroordeeld is, zal het uitmaken. Maar één ding kunnen wij met zekerheid zeggen: de grondoorzaak van deze ramp is alleen het militarisme der groote staten. "Wie den

vrede wil ruste zich ten oorlog", was hun dwaze, deels verblinde, deels huichelachtige machtspreuk. Alsof het niet een psychologische onvermijdelijkheid was dat de geweldige, steeds tegenover elkaar staande, steeds elkaar uittartende legermachten ook eindelijk zouden slaags raken, zoodra maar voor een van hen het oogenblik eenigszins gunstig was of scheen! Meer dan veertig jaar heeft het onweer gedreigd, het moest eens losbarsten. Zal het de lucht zuiveren? Of is het voorbode van nog heviger stormen? Zal het volk, de "grootte lummel", voorgoed wakker schrikken, of zal het opnieuw inslapen onder het Eiapopeia van het militarisme: den vrede willen, maar... zich rusten ten oorlog?

Elke beproeving kan voor den waarlijk vrome een zegen worden; elke ramp kan in een weldaad verkeeren voor wie haar les verstaat. Zoo zal het ook zijn met dezen oorlog. Of de cultuur van Europa zal ten onder gaan dan wel in vernieuwde, verjongde schoonheid zal opleven en bloeien, zal afhangen van de bezinning, het inzicht der door schade, hopen wij niet door schande, wijs geworden volken. Misschien was deze oorlog noodig: de grootte massa was onverschillig, hardleersch. Wat haar beste en edelste voorgangers haar reeds jarenlang leerden omtrent den samenhang van heel het internationale maatschappelijk leven; wat de gevoeligste harten predikten van verbroedering en naastenliefde; wat de meest praktische geesten eischten van internationale verstandhouding en samenwerking; dit alles moet nu de massa, die onverschillig, lauw of spottend luisterde of niet luisterde, door bittere ervaring leeren verstaan.

De les die de volken thans hebben te leeren is deze: 1. dat eerlijkheid, goede trouw, kortom menschelijke moraal, evenzeer het leidend beginsel moet zijn der buitenlandsche politiek als der binnenlandsche wetgeving; 2. dat de heerschappij van een geheime diplomatie en van een militaire kaste onvereinigbaar is met het moderne rechtsbewustzijn. De volken moeten inzien dat zij bij hun economische concurrentie evenmin gewapende bescherming behoeven als bij hun wetenschappelijke en artistieke. Evenals op de twee laatste, gebieden de gezonde en edele, en voor alle volken zonder onderscheid op den duur ook vruchtdragende wedijver berust op niets anders dan kunde en bekwaamheid, evenzoo moet ook de economische concurrentie berusten op zakelijke flinkheid en betrouwbaarheid, maar allerminst op een politiek van vliegen-af vangen, berooving of elkaar dooddrukken. Let wel: niet enkele menschen moeten dit alles nog eens en nog eens weer zeggen, maar de volken moeten het inzien en van dit inzicht getuigen, en getuigen in daden. Achter hun inzicht moet staan de wil, de eisch van een staatsrechtelijke organisatie die het thans bijna overal eenige eeuwen ten achter zijnde staatsrecht der afzonderlijke naties in overeenstemming brengt met de eischen van het feitelijk reeds lang bestaande internationale maatschappelijk leven.

De hoop dat de les inderdaad zal worden aanvaard is gewettigd. Er zijn onmiskenbare teekenen die er op wijzen dat de massa ontwaakt uit haar apathie, dat zij rijp is voor het begrip van diezelfde eenvoudige, haast vanzelfsprekende economische en ethische grondbeginselen die haar reeds gedurende tientallen van jaren werden voorgehouden zonder dat zij er bijzondere aandacht aan schonk. Het zekerste teeken is dit: dat elk der strijdenden, niettegenstaande zijn heilige en geestdriftige overtuiging van eigen recht, den oorlog zelf verfoeit als afgrijselijk, absurd, krankzinnig, misdadig en niemand de verantwoordelijkheid er voor wil dragen. Zóó oordeelden zij nog onmiddellijk vóór de krijg losbrak en de roes van angst, verontwaardiging, opwinding en patriottisme hen benevelde. Maar de algemeenheid van dit oordeel beteekent niet anders dan dat de volken eigenlijk de aanmatigende voogdij van onbekwame en roekeloze regeerders niet meer verdienen. Zij hebben zich nog ééns laten meeslepen door de schitterende suggestie van wat woorden- en wapenpraal, zelfs de pacifisten, zelfs de socialisten. Beteekent dit het bankroet der vredesbeweging, het bankroet der sociaaldemocratie? Neen, zij zijn allen ten strijde getrokken, eendrachtig met de anderen, omdat zij moesten, omdat zij overrompeld waren, omdat zij nog te veel vertrouwen hadden gehad in de schijnheilige leuzen hunner machthebbers. Maar zij gingen met afschuw in hun hart. En zij kunnen zich alleen voor hun geweten rechtvaardigen door de suggestie alweer, dat zij elk voor zich strijden voor... de beschaving, de cultuur! Dit is niet belachelijk, maar hoopgevend. Zij vermoorden elkaar in naam der cultuur, niet de cultuur van het eigen land, maar luistert wel, de cultuur der menschheid! Dit is geen huichelarij, maar waanzinnige ernst. En wee den regeeringen die hun volken in deze ellende drevén, zoo deze strijders levend huiswaarts keeren; zij zullen geleerd hebben met daden te strijden inplaats van met woorden, en dan waarlijk voor vrede, recht, beschaving, cultuur. Het is niet te ontkennen: deze oorlog is niet een uitbarsting van volkenhaat, van rassetegenstellingen; hij is niet bewust gemaakt door menschen, maar als machinaal veroorzaakt door die twee verouderde maar oppermachtige instituten: militarisme en diplomatie. De overgrootte meerderheid aller beschaafde volken was vredelievend. En

450 zij is het nóg, trots den schijn van het tegendeel, te weeg gebracht door
geestdriftige verontwaardiging bij den een, echt en onecht enthousiasme bij den
ander, krankzinnige opwinding bij allen.

455 De overgrootte meerderheid aller beschaafde volken is welwillend ten opzichte van
andere rassen, is internationaal vriendelijk gezind, niettegenstaande een
gelijktijdige en even verblijdende versterking van nationaliteitsbesef. Er worden
ongehoorde gruwelen bedreven, grootte, massale gruwelen door "het militarisme als
460 zoodanig, kleinere, meer persoonlijke wreedheden door een tot uiterste woede en
verbittering gedreven gepeupel, of door het schuim dat in alle legers dient en uit
den aard der zaak niet steeds kan worden gecontroleerd en in toom gehouden. Men
trotesteert. Het volkenrecht wordt overtreden; men protesteert, de eerste schermers
465 het hardst. Wat wil dit zeggen? De excessen zijn niet barbaarscher, de
rechtsverkrachtingen niet schandelijker dan in tal van vroegere oorlogen. Maar de
protesten zijn heviger, zijn algemeen. Men is nog barbaarsch, maar men wil het niet
zijn! Er is veel opzweeping, verblindende ijdele trots, vooze verwatenheid bij alle
partijen. De patriottische pers verspreidt overal, als altijd, haar smakeloos en
470 onbeschaafd geschetter en heeft, als vroeger, nog haar suggestieve kracht. Maar onder
dit alles schuilt ook een kern van flinkheid, mannelijkheid, hulpen offervaardigheid,
van nationale solidariteit, die hoop geeft op een schooner herstel der
internationale. Deze oorlog zal voorgoed elkeen overtuigen dat oorlog nóóit zich
houden kan aan recht, dat oorlog nooit anders kan zijn dan barbaarsch, trots de edele
475 deugden die hij bij enkele individuen tot ontwikkeling kan brengen. Men zal het weten
voor altijd dat recht en menselijkheid in géén oorlog bestaanbaar zijn. En tegen
dit algemeen beter-weten is op den duur géén macht, berustend op verouderd
vooordeel, bestand.

Hoe moet de massa der volken na afloop der groote worsteling toonen, dat zij geleerd
en begrepen heeft? Door een revolutie? Als de regeeringen niet óók iets geleerd en
480 begrepen hebben, zal dit zeker de eenige weg zin. Maar er is alle kans, dat ook zij
voor het ongeluk en de ellende, hetzij van hun nederlaag of van hun overwinning, tot
inkeer zullen komen, uit onmacht móeten komen. En dit is de tweede heugelijke
verwachting in dezen meest bedroevenden strijd: de economische uitputting zal alle
partijen geneigd maken tot het sluiten van een eerzamen vrede en... tot een helderder
485 inzicht brengen van hun onderlinge afhankelijkheid en behoefte aan toekomstige en
beter, hechter georganiseerde samenwerking. Er zal dan geen revolutie meer noodig
zijn, althans niet in de werkelijke cultuurstaten.

Hoe dan moeten de vredesluitende regeeringen toonen dat ook zij de harde les hebben
490 verstaan, hoe moeten zij hun zware schuld tegenover de menschheid delgen? Er is
slechts één antwoord mogelijk: door het militarisme te maken van een voortdurende
onderlinge bedreiging tot een gemeenschappelijk orde- en verdedigingsmiddel; door de
in het verborgen kuipende en knoeiende diplomatie te hervormen tot een aan de gewone,
algemeen-menschelijke moraal onderworpen orgaan voor informatie en onderling verkeer.
495 Met andere woorden: door het stichten van een economisch-politiek rechtsverband, een
Statenbond of Bondsstaat, met internationaal leger tot onderlinge garantie. Er is
reeds voel geroepen om beperking der bewapening. Wie thans de geweldige legermachten
ontketend tegen elkaar ziet woeden, zal ten volle de dwaasheid inzien van den eisch.
dat een overheerschend militarisme ooit vrijwillig zichzelf zou hebben beknot. De
vredesgedachte moge een waarheid zijn als een koe, het militarisme is een
500 werkelijkheid als een tijger. Maar het volk herhale, in alle landen en onophoudelijk,
den eisch nu, terwijl het groote monster uit tallooze wonden bloedt, straks, wanneer
het uitgeput zal terneer liggen. En het volk eische voortaan die beperking niet als
de onbetrouwbare, papieren belofte van elken staat afzonderlijk, maar het eische haar
als den wel-controleerbaren en wel-te-handhaven maatregel van den Europeeschen
505 Statenbond. De Europeesche Statenbond worde de eerste, meest dringende leuze voor het
intellect, de politieke strijdkreet voor de massa van alle beschaafde Europeesche
naties. Want de Europeesche Statenbond is het eenig middel, dat, zonder aan de eer of
waardigheid van zelfs den machtigsten staat te kort te doen en zonder het economisch
belang van ook maar het allerkleinste landje te verwaarloozen, practisch en radicaal
510 het groote probleem van het Europeesch evenwicht tot een duurzame oplossing kan
brengen. Er is maar ééne keuze: of de Europeesche Statenbond, bestaande uit autonome,
natuurlijke, dat wil zeggen naar hunne nationaliteit begrensde naties, die zich
krachtens hun algemeen-menschelijk moreel bewustzijn binnen hun onderling
rechtsverband eerst waarlijk vrij en zelfstandig zullen voelen, óf een voortbestaan,
515 neen, verergering van den ouden toestand: een nieuwe chaos van zoogenaamd soevereine,
onredelijk begrensde, kunstmatige dwangstaten, die, in verblinden wedijver alle
menschelijke moraal verwaarloozend, opnieuw zich zullen bewapenen en steeds zwaarder
bewapenen, totdat opnieuw en nog barbaarscher de strijd moet ontbranden en ten slotte

geheel Europa ten onder gaat in een reeks van revanche-oorlogen.

515 De Europeesche Statenbond is het eenige redmiddel. Dit is een waarheid die niet
ontkend kan worden. Laat het intellect haar voortaan prediken zonder ophouden. Laten
alle politieke partijen haar voortaan als het meest urgente punt en hun programma
plaatsen. Laat de massa, o de suggestibele massa, die nu leeft onder de suggestie van
520 waan en leugen, voortaan opgroeien onder de eenige menschwaardige suggestie: de
heerschappij der waarheid. Twijfelt men aan de mogelijkheid om een voor zoovele en
zoo verschillend georganiseerde staten bevredigenden vorm voor dezen Bond te vinden?
't Het vraagstuk is moeilijk; maar het werd opgelost voor Zwitserland, de Vereenigde
Staten van Noord-Amerika, het Duitse Rijk, Zuid-Afrika. De reeds bestaan hebbende
525 en bestaande Statenbonden en Bondsstaten, geboren uit de vereeniging van vroeger
nauwverre en vijandelijke deelstaten, bieden genoeg punten van overeenkomst en
vergelijking met den te stichten Europeeschen Statenbond, om de samenstelling van een
practische grondwet mogelijk te maken. Zoo slechts de volken willen, zullen hun
grooten juristen en denkers den weg zonder eenigen twijfel vinden. Door velen van hen
530 werd en wordt het denkbeeld reeds gekoesterd, velen van hen zien reeds een begin van
verwerkelijking er van in de verschillende instituten door de vredesconferenties
geschapen. Het denkbeeld is rijp: het is in volkomen overeenstemming met het zedelijk
besef en het rechtsbewustzijn der massa bij alle beschaafde volken en het is een
eisch van het internationale economisch leven.

Volken van Europa! wilt ge uw heiligste goederen beschermen? Beschermt ze
535 gezamenlijk! Wilt ge den vrede, zoo zaait geen oorlog! Wilt ge recht, zoo bedrijft
geen onrecht! Wilt ge leven als vrije, edele menschen, zoo duldt niet dat de
diplomaten over u beschikken als slaven, duldt niet dat het militarisme u als wilde
beesten op elkaar aanhitst! Ge hebt het in uw macht, nu, in dezen tijd van
ontredde, ellende, rouw en, goddank, zelfinkeer, méér dan ooit vroeger, de tot
540 dusver onbegrepen machten waarvan ge speelbal waart, te beheerschen. Volken van
Europa, het is aan uzelf dezen oorlog, dezen grootsten vloek der menschheid, in den
grootsten zegen te doen verkeeren.

JHR. DR. NICO VAN SUCHTELEN.

545 1) In het artikel "De wordende Wereldcultuur", verschenen in de Wereldbibliotheek.

18 september 1914 **Het eenige redmiddel. Een Europeesche Statenbond.**
Aan de Redactie!

In het belangrijke artikel van Jhr. dr. Nico van Suchtelen onder bovenstaanden titel
in Uw avondblad van 16 September j.l. opgenomen, vond ik tot mijn leedwezen met geen
550 enkel woord aangeduid, hoe men tot zulk een statenbond zou kunnen komen. Dit nu juist
acht ik een hoofdzaak, want zoo lang de weg daartoe niet gevonden is, zal zulk een
bond tot de vrome wenschen blijven behooren. De eeuwenoude diplomatie verbonden met
het militarisme, imperialisme en caesarisme, die Europa tot dezen verschrikkelijken
oorlog gebracht hebben, zullen zichzelf nimmer executeeren, maar moeten door de
555 kracht der groote massa op zijde gezet worden. De diplomaten worden nog altijd voor
het overgrootste meerendeel gerecrueteerd uit oud-aristocratische families. Zoo is het
ook in vele landen het geval met de chefs van het leger. Moge bij de meeste dezer
functionarissen het feudalisme der middeleeuwen niet meer zoo sterk in het bloed
zitten, de verschrikkelijke oorlog welke de diplomatie met hare aanlevende te
560 voorschijn gebracht heeft, bewijst toch genoeg, dat zij met vrij is van de
opvattingen welke vóór de Fransche revolutie de regeeringen der verschillende
Europeesche landen beheerschten. Slimheid, list, onoprechtheid, het gebruiken van
allerlei kunstgrepen, het debiteeren van onwaarheden, het elkander deze onwaarheden
toeschrijven enz. alles om voor het eigen land het meeste voordeel te behalen, wie
565 daarin de grootste meester is, wordt nog steeds geacht zijn land het heele te dienen.
De menschheid in haar geheel, de beschaving en de humaniteit worden nog altijd
evenals in vroegere eeuwen bij het diplomaten spel op den achtergrond gedreven.
Ondanks alle in de laatste halve eeuw onder de menschheid gepropageerde en door haar
zoo ruimschoots geaccepteerde, democratische denkbeelden, bewijst deze oorlog, dat
570 diezelfde menschheid, althans in Europa, die zich maar al te gemakkelijk tot
chauvinisme laat opzweepen, nog altijd de speelbal is van een klein aantal
hoofdzakelijk adellijke heeren, die, gesteund door financieel belanghebbende burgers,
evenals in vroegere eeuwen nog altijd de volle macht hebben om een geheel werelddeel
te brengen tot zooals Anatole France het in een zijner boeken noemt: "Misère, crime
575 et folie". De democratische instelling dor volkeren van Europa, de
volksvertegenwoordiging geheeten, heeft, zooals thans weer gebleken is, niets in te
brengen als het erom gaat het volk al of niet in de diepste ellende te brengen en de
bloem der natie, zoomede hare welvaart, op de moest gruwelijke wijze voor het
grootste deel te vernietigen. Hoe zal men den enkelingen, die zulk een groote macht

580 hebben, daarin gesteund door de reuzen-legers aan wier hoofd hun standgenooten staan, deze groote macht uit handen wringen. Daar bestaat m. i. maar één middel op. De sociaal-democraten, anders zoo gekant tegen de vertegenwoordigers van het kapitalisme, tegen de z.g. bourgeois, hebben in alle thans oorlog voerende landen
585 getoond in de oogenblikken van gevaar voor het behoud van eigen land en voor dat der beschaving, zich geen oogenblik te bedenken om samen, met die oogenschijnlijk zoo gehate bourgeois, op te trekken om land en beschaving te dienen en te verdedigen. Dit nu behoeft niet zoo veel verbazing te wekken, daarvoor zit te veel goeds in hun leer en tellen zij te veel eminente mannen in hun gelederen, maar het gelukkige
590 verschijsel is, dat hier het bewijs door geleverd wordt, dat ondanks alle meeningsverschil over de wijze waarop de maatschappij moet ingericht zijn en ondanks allen strijd daarover, er au fond toch geen innerlijke haat bestaat tusschen de verschillende leden der maatschappij van elk land. Van deze openbaring diene thans
595 partij getrokken te worden. De groote leiders der sociaal-democraten en die der bourgeois moeten zich thans aaneengesloten houden tot het bereiken van bovengenoemd doel, "De statenbond". De sociaal-democraten met hun internationalen bond, die
600 millioenen leden tolt, zullen in deze richting een grooten drang kunnen uitoefenen, maar zij kunnen het werk alleen niet af. Slechts vereenigd met de bourgeois, en dan aldus op internationaal gebied, zooals zij dit in dezen oorlog nationaal zijn, zal het doel bereikt kunnen worden. Eenmaal een Europeesche statenbond gevestigd, met een
605 algemeen volksleger, dienende om gevrijwaard te zijn tegen aanvallen van onbeschaafde volkoren uit andere werelddelen kan de democratizeering der menschheid door wrijving der verschillende partijen weer haar gang gaan.

17-9-'14. G.

605 [Wij plaatsen nog het bovenstaande, merken echter op, dat zelfs een stroom van ingezonden stukken niet voldoende zal zijn den Statenbond werkelijk te vestigen. En wij moeten in deze dagen wat zuinig zijn met de ruimte. Red. H.]

19 september 1919 **Van Dag tot Dag.**

610 Het is alsof Europeesche mogendheden eer ze hun verbonden sloten bij den Prediker te rade zijn gegaan.

Hij toch zegt tot ons IV. 9-12.

"Twee zijn beter dan één: want zij hebben eene goede belooning van hunnen arbeid.

615 Want indien zij vallen, dan richt de één zijn metgezel op; maar wee den éénen die gevallen is! want er is geen tweede, om hem op te helpen.

Ook indien twee te zamen liggen, zoo hebben zij warmte; maar hoe zou één alleen warm worden?

En indien iemand den éénen mocht overweldigen, zoo zullen de twee tegen hem bestaan; en een drievoudig snoer wordt niet haast gebroken."

620 Men aanschouwt nu hoe de geallieerden in de twee kampen elkander helpen, hoe Duitschland het benarde Oostenrijk te hulpe snelt en hoe Rusland, Engeland en België Frankrijk uit den brand helpen. Het viervoudig snoer en het dubbele snoer toonen hun kracht. En de strijdende volken zeggen: "twee zijn beter dan één, want zij hebben een goede belooning voor hun arbeid."

625 En thans redeneeren velen: Allen zijn beter dan één. En ze spreken den wensch uit dat een veelvoudig snoer worde gestrengeld, dat alle Europeesche Staten verbindt. Maar ik vrees dat zij die nu leven van de Vereenigde Staten van Europa niet zullen aanschouwen.

630 Dat samengaan van zoo vele volken heeft den Amerikanen, die de uitbarsting van den oorlog in Europa bijwoonden, vooral zoo bijzonder getroffen. Ze waren veilig noch in 't Oosten noch in 't Westen, noch in 't Noorden noch in 't Zuiden. Overall oorlog!

635 Maar ze zegenden allen het neutrale goedhartig Hollandsche volk, en de vriendelijkheid van beampten en particulieren overall genoten. Ze laten zich in hun bladen zeer hartelijk en met veel inzicht over ons uit, nu ze veilig weder in hun land zijn gekomen uit Frankrijk, Zwitserland en Duitschland. Zeker, sommigen deelen bijzonderheden mede van den oorlogstoestand in Duitschland, Frankrijk en hier aan hun landgenooten, welke bewijzen dat enkelen hunner niet goed opmerkten of door
640 gebrekkige taalkennis en geographische kennis misleid werden. Doch welwillend en waardeerend zijn ze allen. "En de oorlog zal de geographische opvoeding van ons Amerikaansch publiek wel bevorderen?" merkt de "Evening Post" op. Het blad deelt mede hoe er dicht gedrang van weetgierigen is voor de winkels in New York, die groote kaarten van Europa tentoonstellen. De Amerikanen zijn zoo gewend aan groote afstanden

645 dat ze de handen ineem slaan als ze opmerken, dat Parijs slechts even ver van de
Duitsche grens ligt als New-York van Albany in den staat New-York, en dat het geheele
oorlogsterrein in België een landstreek is van niet meer dan 50 mijlen lengte en 50
mijlen breedte.

650 Een treffende opmerking van één der Amerikanen was deze: "Wij, Amerikaansche
toeristen, die naar Europa gingen om historische bouwvallen te zien, hadden nu een
eenige gelegenheid om, in Leuven te zien hoe historische bouwvallen opzettelijk
vervaardigd worden!"

655 De vernietiging van Belgische steden heeft een ontzettenden indruk op hen en overal
in de Vereenigde Staten gemaakt. Een weinig humor licht op al het treurige wat de
toeristen te huis te vertellen hebben. Eén hunner, gevraagd wat een *moratorium* toch
in Europa beteekent, antwoordde:

"A moratorium, I take it, means that a country needn't settle up until it
settles down."

660 Eén der Amerikanen, die zijn weg naar huis na moeielijke reis weder vond, was juist
in Zwitserland op reis naar de *Church Peace Conference in Constance, Germany*, welke 2
Augustus geopend zou worden. Doch Duitschland confereerde op dien datum niet over
vrede, en onbesproken bleef de bijdrage van Amerika getiteld *The Churches of Christ
in America and International Peace*. Dit verslag is gedrukt, en die er belang in stelt
665 kan het dus lezen. Doch op het oogenblik schijnen dergelijke brochures weinig
belangwekkend. Waar godsdienst onvermogen bleek om oorlogen te voorkomen, kunnen
vereeningen en genootschappen, hoe welwillend ook, weinig bereiken, en dit vooral
niet terwijl eenige millioenen soldaten aan het vechten zijn.

670 Een protestantsch predikant, die grooten naam heeft in Amerika, de Rev. G. Monroe
Royce, Protestantsch-Episcopaalsch rector van New Windsor brengt wegens dit
onvermogen van den godsdienst een aanklacht tegen de christelijke kerken uit, die
niet beletten de uitbarsting van dezen oorlog. Hij zegt:

675 "Indien de kerken overal in de wereld even ronduit handelen als de
effectenbeurzen, dan zouden ze gedaan hebben wat deze deden en hun deuren
gesloten hebben. "Ze prediken het Evangelie van vrede, maar hun geestelijken
nemen deel aan den oorlog bij volk na volk. En dan besteden ze millioenen om
heidene tot hun godsdienst te bekeeren! Welk een bespottung van het gezond
verstand. Als ze allen te zamen zulk een bloedbad, zulk een belediging der
680 menschheid niet beletten kunnen, dan weigeren wij een stuiver op te brengen
tot hun onderhoud. De geestelijken strijden zelven mede en ondersteunen den
oorlog ieder in zijn eigen land, en die daden van hen ontnemen aan de kerken
en den dienaars van God's woord alle geestelijke beteekenis."

Dit schijnt mij bijzonder onbillijk!

685 Evenmin als ds. Monroe Royce, die zelf sinds lang predikant is, den oorlog der V. S.
tegen Spanje beletten kon, kunnen Europeesche predikanten de hartstochten ketenen van
de heerschers staatslieden en volken, die dezen Europeeschen oorlog verwekten.
Ze vermogen dit evenmin als dat ze zonde kunnen overwinnen en misdaden kunnen
beletten.

690 Ze vermogen het evenmin als de socialisten het vermochten.
Maar wat predikanten en leeken en allen die invloed hebben op menschen en vooral op
jonge menschen, thans moeten doen is de ware beteekenis van de groote Europeesche
tragedie hun doen begrijpen en er toe medewerken dat de gewekte schrik en medelijden
lelijke krachten wekken moge. Tijdelijk heerscht Chaos, heerscht de bajert weer. Maar
695 steeds volgt op zulk een ontzettende ineenstorting een machtige wedergeboorte, en wat
de plaats inneemt van het oude is dan vaak beter dan wat vooraf ging. Let eens op in
eigen land hoe er nu eendracht heerscht, hoe alle partijen ons eervol optredend
ministerie steunen, en alle dagbladen de troonrede prijzen. De gemoederen zijn
ernstig gestemd. Men wil medewerken, helpen. In zelfs ruwe harten is medelijden
700 ontwaakt. Een nieuw gevoel van kameraadschap, van broederschap ontstaat. Men heeft
dieper behoefte gekregen aan wat geestelijk is en liefde kweekt.

705 En dat predikanten en priesters evenmin oorlogen beletten kunnen als socialisten en
vredevereeningen en vredespaleizen dit vermogen, geeft geen recht den godsdienst
dit te verwijten. Godsdienst zou dit alleen vermogen, als zijn dienaars over
dwingende macht beschikten, en zelfs dan zouden volksbewegingen en hartstochten, die
tot oorlog leiden, hun te sterk zijn. Welke Pausen, zelfs in den tijd van hun
grootste macht, konden oorlogen beletten?

710 Het Christendom, heeft men opgemerkt, is gelijk de onzijdigheid van België, die onder
den waarborg stond van alle volken en ongeschonden bleef in vreedstijd, maar onder
den voet geloopt werd toen ze den weg versperde aan de belangen van een machtige die
haast had.

715 Het Christelijk geloof kan in oorlogstijd de strijdenden niet scheiden, den zwakken
niet tot schuld zijn. Maar het kan troosten, sterken, karakters vormen, en beter
tijden voorbereiden.

720 Met het oog hierop is het belangwekkend de getuigenis te lezen van Kardinaal Amette,
die te Rome, met Kardinaal Bourne van Engeland en Kardinaal Mercier van België den
redacteur van *l'Italia*, het voornaamste katholieke blad van Noord-Italië, te woord
stond.

Hij zeide:

725 "In Frankrijk zijn nu geen partijen meer, allen vormen een groot gezin. De
zedelijke kracht van het volk kon niet beter zijn. Wij worden gedragen door
de vaste hoop dat, al hebben wij een zware beproeving te doorstaan, het
eindresultaat goed voor ons volk zal zijn. Wij gelooven dat Frankrijk
gereinigd en krachtiger zal oprijzen uit den strijd. "En de invloed op
730 godsdienst van den oorlog kon niet gunstiger zijn dan hij is. Bijna al onze
soldaten gevoelen als ze in het vuur gaan een herbeleving aan het geloof
hunner vaders. Zij biechten en vechten daarna als leeuwen. Ongeveer 20,000
Fransche priesters zijn in het leger. Als Frankrijk zijn godsdienstig geloof
hervormt, zal het in staat zijn weder voort te gaan op den weg der
beschaving."

735 De beide andere kardinalen spraken in gelijken zin. "Kardinaal Amette", zoo eindigt
de redacteur van *l'Italia* zijn verslag, "sprak plechtig en kalm als een die in
verschiet een toekomst ziet, geheel verschillend van het ontzettend heden."

PARIJS, 20 September. **Een oordeel van Maeterlinck.**

740 (Van onzen gewonen briefschrijver.) Terwijl daarginds aan de Aisne nu al een week
lang de verschrikkelijke strijd gevoerd wordt, die naar men hier hoopt en verwacht,
een tweede editie zal worden van den slag aan de Marne, leeft Parijs eigenlijk alleen
in gedachten. Geen oogenblik is wat daarginds gebeurt uit onzen geest. Het weer is
745 hier plotseling geheel omgeslagen; het is of we in eens midden in November zijn: een
ijzig koude stormwind, ontzettende piasregens en hagelbuien, niet onverwachte vreemde
donderslagen kan het aanhoudende kanongebulder in Noord-Frankrijk zijn dat de
atmosfeer zoo eensklaps heeft in de war gebracht? en elke vlaag, elke nieuwe plasbui,
750 elke zware slag doet ons huiverend zeggen: die arme kerels daarginds! Die arme kerels
toch!... En we denken dan zoowel aan de moedige, onvermoeide kleine Franschen, die
met dezelfde geestdrift die een groote eeuw geleden de *Marseillaise* deed ontstaan
opnieuw hun vaderland en hun vrijheid tegen een vreemden overweldigder verdedigen, als
aan de stramme Duitschers, die zich, getrouw aan de *perinde-ac-cadaver-*

755 gehoorzaamheid, welke hun van hun vroegste kinderjaren af, als de kostbaarste ras-
eigenschap is voorgehouden, zich komen laten doodschietsen voor plannen en belangen,
waarvan ze de beteekenis niet in de verste verte kunnen beseffen...
Het zijn natuurlijk niet in de eerste plaats de tegenstanders die hier deernis

760 wekken, maar hoe kan de meest verstokte Fransche nationalist gevoelloos blijven voor
een ellende als die welke blijkt uit den volgenden brief van een Duitschen
artillerie-luitenant, op het verstijfde lijk van den schrijver gevonden:
Het 10e corps is voortdurend op de bres, van het begin van de campagne af. Bijna al
765 onze paarden zijn gevallen. Wij vechten alle dagen, van vijf uur 's morgens tot acht
uur 's avonds, zonder eten of drinken. Het vuur van de Fransche artillerie is
verschrikkelijk. Ik ben zoo moe, dat ik niet meer op mijn paard kan blijven zitten,
zelfs niet als het stapvoets gaat. Tegen twaalf uur vanmiddag is onze batterij
letterlijk overstelpt door Fransche granaten, en dat duurt nu al drie dagen. Het 10e
770 korps en de garde zijn in het bijzonder geteisterd. Wij hopen, dat een beslissend
gevecht een einde zal maken aan dezen toestand. Zelfs des nachts, in het bivak,
kunnen onze troepen nog niet uitrusten. Een Fransche aviateur heeft vannacht vier
bommen geworpen: drie hebben doel getroffen; twintig paarden zijn gedood of gewond;
vier mannen zijn gedood en acht gewond. We krijgen in het geheel geen brieven meer,
daar al de post-auto's van het 10e korps vernietigd zijn.

770 En uit deze enkele regels van een Pruisischen garde-officier: Mijn regiment is
vertrokken met 60 officieren, het telt er nu nog slechts vijf. Meer dan 2000 soldaten
zijn buiten gevecht gesteld. Mijn regiment is nog slechts een wrak. Het zijn

vreeselijke beproevingen die we doorstaan.
Zulk lijden gaat ieder door de ziel, een Franschman zoo goed als een ander mensch.
775 Maar dat wil nog niet zeggen dat degenen die het ondergaan hem daardoor sympathiek
zouden worden. Als men hier constateert dat de gevangen-genomen Duitsche soldaten in
de kampen waar ze zijn ondergebracht weigeren Fransche bladen te lezen en dan maar
liever zonder nieuws blijven omdat het lezen van Fransche bladen hun indertijd door
780 hun officieren verboden is, die niet wilden dat ze iets anders zouden vernemen dan
hetgeen zij hun vertelden, – als men constateert dat de gevangenen de mededeeling van
feiten die hun anders zijn voorgesteld ontvangen met het naar hun meening alles
afdoende antwoord: *de Keizer liegt niet*, dan kan men zich het gevoel indenken dat de
vieve, schrandere, redeneerende en discuteerende Franschen, die alles weten en
begrijpen willen, voor zulke menschen hebben.
785 Medelijden is het dus wat we in de eerste plaats gevoelen voor al degenen die zonder
schuld boeten voor wat hun regeerders deden. En nu is het wel eigenaardig dat het een
van de meest fijnbesnaarden en teergevoeligen is onder de groote denkers en dichters
van onzen tijd, Maurice Maeterlinck, die ons voor de gevolgen van dat medelijden
waarschuwt, met een paraphrase van ons oude spreekwoord dat zachte meesters stinkende
790 wonden maken. In een artikel in de (tijdelijk Bordeauxsche, thans weer Parijsche)
"Daily Mail", waarin de smartelijke verontwaardiging over de door de Duitsche legers
begane wandaden trilt in elken zin, in elk woord, verklaart hij dat men niet enkele
personen, maar heel het Duitsche volk aansprakelijk moet stellen voor hetgeen er
gebeurd is en gebeurt. Ik laat hier eenige stukken uit het artikel volgen, in de
795 meening dat men hetgeen er tē heftig moge schijnen in dit requisitoir vergeven mag
aan een man uit het land dat zoo nameloos geleden heeft.
Eigenlijk moest op dit oogenblik niemand spreken die geen geweer schouderen kan, zoo
begint hij, want terwijl dit vreeselijke drama aan den gang is, dat zoo mogelijk voor
altijd aan den oorlog een eind moet maken, lijkt het geschreven woord zoo nutteloos
800 en zoo triviaal. Maar het is noodig dat juist terwijl wij midden in dezen
vreeselijken tijd zijn wij de schuld-balans opmaken van hen die deze onvergefelijke
misdad op hun geweten hebben.
Thans, nu wij midden in deze verschrikkingen zitten, nu we ze voelen en ondergaan,
thans alleen hebben wij de energie en de helderziendheid om ze te beoordeelen; uit de
805 diepten van het meest verschrikkelijke onrecht ziet men het best wat recht is. Als
eenmaal het uur geslagen heeft voor het opmaken van de rekening – en lang zal dat
niet duren – dan zullen we veel vergeten hebben van wat we geleden hebben, en een
afkeurenswaardig medelijden zal over ons komen en een sluier werpen over onze oogen.
Dit is daarom het oogenblik voor ons om ons onwankelbaar besluit te nemen. Na de
810 eindoverwinning, als de vijand verpletterd is – en verpletterd zal hij worden – dan
zullen er pogingen worden gedaan om onze sympathie op te wekken, om ons te bewegen
tot medelijden. Men zal ons vertellen dat het ongelukkige Duitsche volk slechts het
slachtoffer geweest is van zijn vorst en van zijn feodaal samenstel; dat er geen
blaat komt op het Deutschland dat wij kennen, en dat zoo sympathiek en hartelijk is,
815 het Deutschland van de vriendelijke oude huisjes en van den hartelijken groet, het
Deutschland dat in het maanlicht onder zijn boomen zit, – maar alleen op Pruisen, het
hatelijke, arrogante Pruisen; dat de huiselijke, vredelievende Beier, de
vriendelijke, gastvrije bewoners van de boorden van den Rijn, de Sileziërs en de
Saksers en ik weet niet wien nog al meer – want deze allen zullen plotseling blanker
820 dan sneeuw geworden zijn en onschuldiger dan de schapen in een Engelschen stal, – dat
die allen maar alleen gehoorzaamd hebben, gedrongen zijn geworden te gehoorzamen aan
bevelen die ze verafschuwden, maar waaraan ze onmachtig waren weerstand te bieden.
Thans staan we tegenover de realiteit; laat ons ze wèl bezien en de ons oordeel
uitspreken, want dit is het oogenblik waarop we de bewijzen in handen hebben, nu we
825 de elementen van de misdaad op heeterdaad kunnen vaststellen en met kracht de
waarheid kunnen uitroepen, die zoo spoedig zal verbleeken in onze herinnering. Laten
we daarom nu tot onszelf, zeggen dat al wat men ons later vertellen zal onjuist zijn
zal, en laten wij onwrikbaar vasthouden aan hetgeen wij besluiten op dit oogenblik,
nu wij den aanblik van de verschrikkingen nog voor ons hebben.
830 Het is niet waar dat er in deze reusachtige misdaad onschuldigen en schuldigen zijn,
of graden van schuld. Al degenen die eraan hebben deelgenomen staan op één hoogte. De
Duitscher uit het Noorden heeft evenmin bijzondere voorliefde voor bloed en wandaden
als die uit het Zuiden speciale teederheid heeft of medelijden. Het is eenvoudigweg
de Duitscher, van het eene eind van het land tot het andere, die thans een roofdier
835 blijkt, een roofdier dat de ferme wil van heel onze planeet van zich werpt. We hebben
hier niet te doen met ongelukkige slaven die door een alleen aansprakelijken t?-
koning worden meegesleept. Naties in de regeering die ze verdienen, of liever de
regeering die ze hebben is in werkelijkheid niet anders dan de verheerlijkte,

openlijke projectie van de private moraliteit en mentaliteit van de natie.

840 Het is dus wat er slechts, onbetrouwbaars, gewelddadigs is in heel het Duitsche
volksteren moeten. We hebben te doen met krachten die geheel verschillend zijn van de
krachten aan de oppervlakte, krachten die diep, geheim en onweerstaanbaar zijn. Over
deze moeten wij rechten, deze moeten wij verpletteren onder onzen hiel, eens en voor
altijd; want het zijn de eenige die niet verbeterd of verzacht of teruggedrongen
845 kunnen worden door ondervinding of vooruitgang of zelfs door de hardste les. Ze zijn
niet te veranderen of in andere banen te leiden, hun bronnen liggen ver beneden hoop
of invloed, en ze moeten vernield worden zooals we een nest wespen vernielen, omdat
we weten dat het nooit in een nest bijen veranderd worden kan. En zelfs al waren
individueel en een voor een genomen de Duitschers allen onschuldig, en alleen maar
850 meegesleept, dan zouden ze daarom als massa niet minder schuldig zijn. Dit is de
schuld die telt, dit alleen is actueel en reëel, omdat het, onder oppervlakkige
onschuld, de onbewuste misdadigheid van allen blootlegt. Geen invloed kan worden
uitgeoefend op wat onbewust of half-bewust is. Dat komt nimmer tot evolutie. Laten er
duizend jaren komen van beschaving, duizend jaren van vrede, met alle mogelijke
855 verfijningen van kunst en opvoeding, het sub-consciënte element van den Duitschen
geest, dat het onveranderlijke element is, zal absoluut hetzelfde blijven van nu, en
zou, als de gelegenheid zich daartoe voordeed, op de zelfde wijze aan den dag komen.
En hij concludeert: Laten wij thans meedoogenloos zijn, om later geen mededoogen méér
noodig te hebben. Het is een maatregel van organieke verdediging. Het is noodzakelijk
860 dat de moderne wereld het Pruisische militarisme doodtrapt, zooals ze een vergiftige
paddestoel zou doodtrappen, die het een halve eeuw lang had gehinderd en besmet. Het
gaat om de gezondheid van onze planeet. Morgen zullen de Vereenigde Staten van Europa
maatregelen hebben te nemen voor de reconvalescentie van de aarde.
Het is misschien nog wat te vroeg om ever "morgen" te praten. Maar is het niet een
865 merkwaardig teeken van de groote veranderingen die de Europeesche oorlog al
veroorzaakt heeft, den schrijver van "Sagesse et Destinée" te zien optreden als
kampioen der onverbiddelijkheid?

23 september 1914 **Van Dag tot Dag. De federatie van Europa.**

870 Zes professors te Oxford, leden van *The Oxford Faculty of Modern History*, hebben een
vlugschrift uitgegeven, getiteld *The Case for England* (Clarendon Press. 2 sh.),
waarin ze: "als mannen, die ervaring hebben in het wegen van historische
getuigenissen en bewijzen" dezen oorlog bespreken.
Zo stellen tegenover de leerstelling van de almacht van den Staat, welke het gebruik
875 van alle middelen rechtvaardigt, die noodig zijn of schijnen voor het behoud van den
staat, de leerstelling dat er een Europeesche Maatschappij is, of ten minste een
Europeesche vereeniging van volken, van welke alle staten deel uitmaken. Ze verklaren
dat Engeland strijdt voor die Vereeniging en voor het volkenrecht, voor the *public
law of Europe*, welke een zeker schild en borstwering is voor alle volken, en vooral
880 voor de kleine volken.
De bewering dat Engeland dat doet omdat het in zijn belang is, geven de hoogleeraars
toe in zooverre dat het handhaven van gerechtigheid Engeland's grootste belang is.
Tegenover de Duitsche theorie dat 's lands belang 's lands recht is, stellen zij hun
verklaring: "*The Right is our interest*". Ze erkennen dat ze alles te winnen hebben
885 door de goede zaak van het volkenrecht te verdedigen, maar deze overweging moet hen
toch zeker niet beletten voor die zaak bloed en geld te offeren.

Daarom, zeggen zo, zijn er drie eischen, welke Engeland stelt waarvan de vervulling
onontbeerlijk is eer vrede gesloten kan worden.

890 1o. De wedergave aan België van zijn vroegere positie en van alles wat teruggegeven
en hersteld kan worden van alles wat in den oorlog werd opgeofferd.
2o. Een voldoende waarborg aan Frankrijk, dat het nooit weder aan zulk een invasie
zal bloot staan als die welke in Augustus 1914 begon.
3o. Dat gehandhaafd zullen worden die mogendheden, welke een gevaarlijk bestaan
895 hebben zoolang straffeloos de Realpolitik in Europa kan worden toegepast.

Dit wordt dus toegelicht:

"Engeland kan niet dulden dat zijn zwakkere burens minder voorspoedig en minder
onafhankelijk worden dan zij nu zijn. Zooveel steun als Engeland's vloot hun geven
900 kan is Engeland hun verschuldigd. Al ware het slechts tot zelfbehoud, kan Engeland
niet toestaan, dat ze onderworpen worden aan een mogendheid als Duitschland.
Engeland bestrijdt niet het Duitsche volk, maar het staatkundig stelsel dat door het
Duitsche Rijk wordt belichaamd.
"De welwillendheid van Engeland voor Holland, Zwitserland en de Scandinavische Rijken

905 is grootendeels gegrond op al wat deze staten in wetenschap en kunst en letterkunde
tot stand brachten. Zij hebben bewezen in staat te zijn de hoogste belangen der
menschheid te dienen. Ze hebben bijgedragen tot den groei van de algemeene
beschaving, welke de kleine mogendheden aan elkander bindt met hechter en blijven der
910 banden dan die van ras, of regeering, of stoffelijke belangen. Door deze broederschap
heeft elk volk een plicht te vervullen jegens de anderen."

Dit vraagstuk der federatie wordt in de geheele pers besproken.

Over het volkenrecht, over *international law*, bevatten vele week- en maandbladen
artikelen met het oog op dezen oorlog.

915 De Engelsche *Spectator* vraagt om een commissie van onderzoek, waarin de
vertegenwoordigers van onzijdige Staten zouden zitting hebben, om te onderzoeken de
beschuldigingen van schending van volkenrecht tegen de oorlogvoerenden uitgebracht.
Voornamelijk zou moeten worden nagegaan of en hoe de overeenkomsten in 1899 en 1907
920 te 's-Gravenhage gesloten geschonden zijn, en of die schendingen zijn geschied door
soldaten aan den band ontsprongen of wel op last of met toestemming van hun
meerderen.

Lord Selborne, een vroegere Lord-Kanselier, stelde voor dat Nederlandsche
rechtsgeleerden met Amerikaansche rechtsgeleerden die commissie zouden vormen.

925 De *Spectator* zegt hiervan: "Wij hebben den grootsten eerbied voor Nederlandsche
rechtsgeleerden en erkennen dat Hollands positie als de moeder van het volkenrecht,
het land aanspraak geeft op een eereplaats bij zulk een onderzoek. Maar Nederland zou
blootstaan aan *représailles* als zijn rechtsgeleerden door zulk onderzoek Duitschland
ergernis gaven."

930 Er is, dunkt ons, een veel krachtiger objectie dan deze tegen deelneming van welke
rechtsgeleerden ook aan zulk onderzoek, midden in den oorlog. Hoe ter wereld is nu
een onpartijdig onderzoek mogelijk? Wie kan de getuigen verzamelen en hun
straffeloosheid toezeggen, zoodat ze verklaringen afleggen welke vertrouwen
verdienen? Hoe zouden de leden der commissie thans toegang kunnen krijgen in Rusland,
935 Oostenrijk, Servië, België, Engeland, Duitschland en Frankrijk, om een degelijk
onderzoek in te stellen, dat zich ook over zee zou moeten uitstrekken, daar ze tevens
zouden moeten onderzoeken en overwegen de behandeling der handelsschepen van neutrale
mogendheden in Fransche en Engelsche havens?

940 Het pleiten voor een Europeesche Vereeniging van volken geschiedt niet alleen door de
zes professoren van Oxford.

Reeds den 29sten Augustus ried *The Nation*, het beste staatkundige weekblad van
Engeland, de schepping aan van de Vereenigde Staten van Europa als het eenige middel
om uit dezen oorlog der Europeesche staten gewin te trekken. Deze zou ten gevolge
945 hebben de volkomen openbaarheid van alle overeenkomsten der diplomaten, den groei van
een goede verstandhouding tusschen de volken door het verdwijnen van alle tolgrenzen,
door vrijen handel alom en door de beperking van alle nationale legers tot wat men
zou kunnen noemen een internationale politiemacht.

Menigeen zal zich herinneren hoe William Stead dit denkbeeld van de federatie van
Europa uiteenzette en verdedigde in zijn boek *The United States of Europe*. Hij achtte
950 die federatie de eenige manier om uit al de ellende van militarisme en gewapenden
vrede te geraken. Dit ideaal zou alleen bereikt kunnen worden, meende hij, als er een
macht groot genoeg was om de aansluiting van allen, die door oorlog bedreigd worden,
noodig te maken. "In andere woorden om een Hemelsch Koninkrijk op aarde te vestigen
955 is eerst een werkzame duivel onontbeerlijk", zeide hij. Nu, als deze oorlog geen
helsch werk van moord en vernieling brengt, dan weten wij het niet! Zal hij ons
werkelijk het vrederijk meer nabij brengen? Zijn de onderzeeërs voorloopers van het
duizendjarig Rijk?

960 Wanneer deze oorlog tot het verleden behoort, ontstaat er wellicht een gewijzigd
Europa, dat aaneensluiting van de meeste staten mogelijk maakt. Maar onmiddellijk na
den oorlog zal er wel geen kans op zijn. Eerst moet er veel hersteld en versterkt
worden en moeten overwinnaars en overwonnenen in centraal Europa en Balkan van hun
ergste wonden genezen.

Wie weet wat er nog eens gebeurt? Een beweging tot Europeesche federatie schijnt mij
in elk geval vruchtbaarder dan de vredesbeweging der laatste jaren.

965 Men koestere dus het ideaal.

"Het streven zelfs is schoon in 't worstelperk der eer."

15 december 1914 **Samengaan van neutrale staten.**

970 In Malmö zullen bij elkaar komen de Koning van Zweden, de Koning van Noorwegen en de
Koning van Denemarken, vergezeld van hun ministers van buitenlandsche zaken, ten

einde te samen de beste gedragslijn ter handhaving der neutraliteit te bespreken. Dit bericht bracht ons een artikel in herinnering, enkele maanden voor het uitbreken van den oorlog in ons blad verschenen en waarin een samengaan van de kleine Staten aan de Noordzee werd besproken. Een samengaan, dat wellicht, ware het in vroeger
975 jaren tot stand gekomen, veel ellende had kunnen voorkomen. Thans is het te laat om daaraan te denken. Toch blijkt, dat de Scandinavische landen begrijpen, hoe in dezen volkerenstrijd de kleine landen naar elkaar gedreven worden om bij elkaar steun te vinden. In de eerste plaats is dit samengaan natuurlijk van
980 localen aard; die kleine landen om de Oostzee hebben zeer veel gemeenschappelijke belangen en gevaren. En de Koning van Zweden heeft tot de conferentie te Malmö slechte uitgenoodigd die staten, die op dit oogenblik, naar zijn meening, het best kunnen samenwerken.
Maar wie weet, of die geest van samenwerking zich niet zal uitbreiden? En zij, die hopen dat eens een Statenbond in Europa den oorlog onmogelijk zal maken, zullen zeker
985 ook den eersten kleinen stap tot aaneensluiting van kleinere staten toejuichen.

16 december 1914 **De koningsbijeenkomst.**

Over de aanstaande bijeenkomst der drie koningen uit het noorden te Malmö schrijft de "Berl. Zeit. Am Mittag": "Het is niet te veel gezegd, wanneer men die bijeenkomst een
990 der belangrijkste politieke gebeurtenissen sedert het begin van den oorlog noemt. De drie noordelijke staten hebben onmiddellijk na het uitbreken van den oorlog hun neutraliteit afgekondigd en onder moeilijke omstandigheden deze zorgvuldig gehandhaafd. De onzijdigheid heeft echter, zooals vanzelf spreekt, niet belet, dat ook zij onder de gevolgen van den oorlog lijden. De economische betrekkingen der drie
995 noordelijke staten tot de oorlogvoerende mogendheden zijn zoo levendig, dat de neutraliteit met volkomen terzijdestelling hunner belangen kan gelijkstaan. De "B. Z. Am M." stelt in het licht, dat Duitschland verstrekkende égards voor de neutrale natiën heeft betoond en eindigt dan als volgt: "De bijeenkomst der drie koningen opent het uitzicht op een innige politieke samenwerking der drie natiën, die het denkbeeld van een nieuwe Scandinavische unie nooit geheel hebben opgegeven. In den
1000 laatsten tijd, nu de drie staten zich economisch in het nauw gebracht gevoelen en Noorwegen en Zweden van Rusland nieuwe gevaren vrezen, is het denkbeeld van zulk een statenbond opnieuw opgekomen. Het is de vraag of het in Malmö zal worden besproken, zeker echter begroet men in Duitschland deze samenkomst met den wensch, dat zij zal
1005 leiden tot een versterking van de macht der drie noordelijke rijken."

13 november 1918 **Lord Cecil over den volkerenbond.**

Lord Robert Cecil heeft blijkens een Reutertelegram een rede gehouden in de universiteit van Birmingham. Hij zeide, dat Engeland in den oorlog was gegaan om de
1010 Pruisische poging om de wereld te beheerschen tegen te gaan, en om zulke pogingen in de toekomst onmogelijk te maken. Sommige menschen, betoogde hij, verwachtten onmiddellijke resultaten van onze verpletterende overwinning, en eischten de vernietiging van Duitschland. De Duitschers moesten hun nederlaag voelen. Alleen daardoor konden zij overtuigd worden,
1015 dat zij volgelingen waren geweest van verkeerde profeten. Maar het is meer dan twijfelachtig of een duurzame vrede kon worden verkregen op den grondslag van de wereldheerschappij der Entente of van eenige andere groep van mogendheden. Wereldheerschappij was alleen een ander woord voor internationaal despotisme, en hoe welwillend zulk despotisme ook mocht zijn, het was onvereenigbaar met de vrijheid,
1020 zonder welke alle andere politieke voordeelen smakeloos en niet zelden onteerend zouden worden. Alleen door den volkerenbond kon de vrede worden gewaarborgd. Het was absoluut noodzakelijk dat de bond niet zou zijn een groep van natiën, maar open behoorde te staan voor elke natie, die door de anderen kon worden vertrouwd de voorwaarden voor den grondslag van zulk een gemeenschap oprecht te zullen aanvaarden.
1025 Zulk een bond zou zelfs onvolledig zijn wanneer niet alle beschaafde natiën ertoe waren toegetreden, en het verdiende zelfs overweging of de onwilligen niet door economischen of anderen druk tot toetreding zouden worden gedwongen. Na gewezen te hebben op het groeiende bewustzijn dat de menschheid meer recht op de trouw van allen had dan zelfs het nationaliteitsgevoel, zeide Cecil dat steeds meer de waarheid werd
1030 erkend dat alle beschaafde staten deel uitmaken van een economisch geheel. Onder den druk van den oorlog vestigden de Entente-natiën een uitgebreide economische organisatie, controle van scheepvaart, financiën, inkoop, verdeling van grondstoffen, ten algemeenen bate van het verbond. Een dergelijke organisatie zou aangewend kunnen worden om alle natiën zoo noodig te dwingen tot den voorgenomen bond
1035 toe te treden, die het gemakkelijker zou maken om een agressief land in bedwang te houden, en internationale coöperatie zou bevorderen, alsook de voornaamste oorzaken

van internationalen strijd uit den weg zou ruimen.

1040 Indien dit mogelijk was, bestond de hoop, dat de natiën ook een organisatie zouden tot stand brengen om den vrede te handhaven. Daartoe was meer noodig dan een internationaal hof. Een middel van grooter gezag van de georganiseerde en geconcentreerde publieke opinie. Allen zouden zich herinneren hoe de centralen vóór den oorlog weigerden deel te nemen aan een internationale conferentie die het hun onmogelijk had gemaakt tegenover eigen volkeren te beweren dat zij een verdedigingsoorlog voerden. De belangrijkste stap dien thans kon worden genomen was 1045 een organisatie in het leven te roepen, om het uitbreken van den oorlog in geval van internationaal geschil te vertragen, en openlijke besprekingen te verzekeren van de oorzaken van den twist. Als dat noodig was, zou er een verdrag zijn, waarbij de partijen zich verbinden nooit oorlog te voeren, of anderen toe te staan oorlog te voeren, alvorens een formeele conferentie van natiën is gehouden om het geschil te 1050 onderzoeken en zoo mogelijk te beslechten. Het verdrag zou van elke natie eischen al haar kracht, economisch zoowel als militair, aan te wenden tegen de natie die den oorlog zou verklaren voordat de conferentie was gehouden. Cecil hechtte bijzonder veel gewicht aan het economische wapen. Het vraagstuk der ontwapening was moeilijk. Bij gebreke van een praktisch uitvoerbaar plan moest worden 1055 vertrouwd dat de natiën geleidelijk zouden ontwapenen, aangezien de noodzaak voor nationale bewapening zou verdwijnen. De bond zou de bestaande verdragen van tijd tot tijd kunnen herzien, om ze in overeenstemming te brengen met de tijdsomstandigheden. De controle der achterlijke rassen en zekere sociale vraagstukken waren van internationaal belang. Deze plannen, zeide Lord Cecil, zijn vrij van de bezwaren, 1060 welke tegen soortgelijke schema's worden aangevoerd, en vormen een praktische poging om het grootste vraagstuk van den dag op te lossen. Ten slotte waarschuwde hij de totstandbrenging van den bond bij het vredesverdrag, niet zou leiden tot veronachtzaming van de andere vredesvoorwaarden. Het was een experiment en op het succes mocht niet worden vooruitgelopen. Maar een goede vrede moest tot stand komen 1065 om den bond een behoorlijke kans te geven.

14 november 1918 **De D.O. nat. vergadering.**

In de gisteren gehouden zitting van de provisorische nat. vergadering heeft o. m. de president Dinghofer een hooggestemde hulde gebracht aan den overleden minister van 1070 buitenlandsche zaken, dr. Victor Adler, die altijd er voor geijverd heeft voor de Duitschers in Oostenrijk een nieuw vaderland op te richten. Onvermoeid heeft hij voor den vrede gearbeid; hij was de groote voorstander van aansluiting bij den grooten Duitschen buurstaat. Vervolgens sprak minister Renner over den staatsvorm van D. O. en wees erop, dat thans slechts een openbaar gezag kan gelden, n.l. dat voortkomende 1075 uit het volk zelf en uit de Volksvertegenwoordiging. De democratie is nu de grondslag voor de geheele wereld geworden; ook het D. O. volk moet volgens de methoden van de moderne beschaving geregeerd worden. Wij zullen van geen enkel in ons organisch vestigingsgebied besloten volksdeel afstand doen. Spr. betoogde daarna de noodzakelijkheid van aaneensluiting van de drie voornaamste klassen van de bevolking, 1080 n.l. de burgers, de boeren en de arbeiders om een algemeene economische en sociale catastrofe te voorkomen. Bij den in Jan. plaats vindenden verkiezingsstrijd kan dan een ieder voor zijn wereldbeschouwing en partijbeginselen arbeiden. Tot zoolang behoort het volk samen te werken om ons voortbestaan mogelijk te maken. Met nadruk wees spr. erop, dat het Deutsche volk in zijn geheel van een stam is en 1085 van een gemeenschap. (Langdurig luid applaus.) De groote overweldigende meerderheid van het Deutsche volk was bereid den vrede ook in de omlijsting van den ouden staat Oostenrijk te sluiten. Maar wij konden onze besprekingen niet tot een goede oplossing brengen. Steeds weer stootten wij op de voorwaarde: onderwerping van een belangrijk deel van ons land aan Tsjechisch-Slowakkische heerschappij. Met onzen vrijen wil 1090 zullen wij echter nooit Duitsch gebied onder vreemde heerschappij stellen. De T. S. bourgeoisie moet zich niet aan den droom overgeven, dat Fransche en Engelsche arbeiders, ja zelfs dat op den duur Tsjechische arbeiders Duitsch grondgebied met geweld zouden willen onderdrukken. Wij zijn bereid om in elke eerlijke, op gelijkheid 1095 gegronde internationale gemeenschap te treden. Het liefst zou ons zijn een intern. gemeenschap van de Vereenigde Europeesche en Angelsaksische democratieën. Wanneer de bourgeoisie onder vrijheid der volkeren van Europa de gelegenheid tot economische uitbuiting van Europa verstaat, dan zal binnen niet al te langen tijd geheel Europa daarop antwoorden en het continent bevrijden van de imperialistische heerschappij.